

Noi Tracii

Fondator: Prof.Dr.Iosif Constantin Dragan

ARIENII ÎN INDIA

de Iosif Constantin Drăgan

Puțini sunt termenii științifici mai improprii decât “Indo-European”, menit să indice legătura dintre o serie de limbi considerate de origine comună, derivate dintr-o proto-limbă care n-a existat niciodată, mod de expresie și comunicare a unui popor inventat. Desigur, în știință sunt admise ficțiunile, ca metodă de lucru sau ipoteze de cercetare, dar niciodată nu s-a ajuns până acolo ca să fie creat și admis un popor pentru susținerea unei teorii lingvistice. Mai mult, să se uite preponderența *europeană* și să se adopte un nume compus care să înceapă cu indicarea elementului etnic-geografic secundar.

De ce “Indo-European” și nu “Euro-Indian” sau pur și simplu “European”? Peste populația străveche, preistorică și foarte numeroasă a Indiei, formată din popoarele Vedda și Ghond (Gond), trăind o cultură paleolitică proto-indiană, au descins oamenii cu piele de culoare întunecată, poate din Sumeria Mesopotamiei, numiți Paleodravidieni, ce în milenii IV-III a. Ch. s-au amestecau cu localnicii, creind noi etnii. Acești Dravidieni pre-arieni par să fi fost autorii culturii înaintate, asemănătoare celor mesopotamice, descoperită la Moheno-Daro și Harappa, dar încă incomplet descifrată. La nu mare distanță de timp au poposit venind dinspre nord-est popoare mongolice, încă în fază culturală neolitică, care prin amestec cu cei existenți au dat naștere așa-zisului popor Munda, ajunși prin evoluție în epoca de bronz.

În India meridională, în schimb, s-a făcut un salt de la epoca pietrei cioplite și șlefuite la epoca fierului, metal adus de Arieni. Fierul fiind cunoscut în Europa începând de la anul -1.000, ba poate chiar, în unele zone de la -1200, arianizarea Indienilor s-a săvârșit în cursul mileniului I a. Ch. (și nu înainte, prin venirea “Indienilor” în Europa, sosiți în continentul nostru în timpuri recente sub numele de Țigani). Arieni s-au așezat

în primul rând în Punjab, trecând munții Afganistanului și Pakistanului, descinzând în valea Indului. În această epocă ia naștere și literatura Veda, cu atâtea referințe la această descindere, la faptele eroice ale unor figuri ca Rama și cu indicații izbitoare de nume și localități din Moldova, și mai ales din Banat (1). Acești Arieni erau la origine păstori, care, desigur prin transhumanță, au ajuns foarte departe, atrași de clima ce favoriza pășunile, nefolosite de localnicii ce cruțau animalele, vegetarieni dintru început. Înarmați cu unelte de fier, s-au găsit într-o situație privilegiată și, la nevoie, s-au transformat în războinici, impresionându-i pe cultivatorii de orez. Arieni înșuși au devenit curând agricultori și au întemeiat sate, legate între ele prin uniuni de familie ce formau la rândul lor clanuri și triburi. Repede și-au dat seama de superioritatea lor, manifestând-o prin desconsiderarea celorlalte rase. Erău împărțiți în clasa preoților (brahmani), a conducătorilor și războinicilor (ksatriya) și a poporului liber (vaisya). Prinzând rădăcini și înmulțindu-se, Arieni au început să se întindă, efectuând incursiuni și apoi expediții de cucerire în toată legea, atât înspre nord-est cât și spre sud, fără a părăsi baza stabilită în Punjab. Cam prin secolul al V-lea a. Ch., Arieni trec chiar și Gangele, ajungând până în munții Vindia. Aci poposesc o vreme, spre a-și relua apoi marșul spre sud, trecând prin Putna (Patna în engleză) și Biharia (Bihor), prin Gugerat în peninsula Catiavar și sfârșind în insula Ceylon. Din activitatea de relații cu populația locală, pare că a luat naștere poporul bengalez. Din inevitabilele contacte cu populația Dravidienilor au învățat să navigheze, iar ei au adus aici și au făcut cunoscute metale ca argintul, arama, plumbul și staniul. De aici poate și preferința acordată până azi argintului și nu aurului în India. Limba ariană, sanscrita, au impus-o ca limbă dominantă și sfântă, nepuțând totuși să împiedice formarea de dialecte. Creează cu timpul o religie-filosofie care ia numele de Brahmanism, care la rândul său a dat naștere altora ca Buddhismul, prin întemeietorul său Sakia Muni Sidarta, principele sfânt, premergător al Creștinismului cu cinci secole înainte și induismul (jainismul) lui Vardamana, cam din aceeași epocă.

La fel, din alfabetul de bază Devanagari, primul folosit în scrierea sanscrită, au derivat altele. Orice limbă are literatura ei. Cea în limba sanscrită a constituit o sursă inepuizabilă de inspirație pentru celelalte, dată fiind și vechimea sa de mai bine de douăzeci de secole. Cărțile sacre cele mai vechi se numesc *Veda*, au fost compuse începând din secolul al XV-lea a. Chr., și au fost grupate în patru culegeri: *Rig Veda*, *Samaveda*, *Yajurveda*, *Atharvaveda*. Urmează *Mahabharata*, elaborată prin secolul al VI-lea a. Chr., și cealaltă epopee națională *Ramayana*, ca și numeroasele *Purana*.

În concluzie, nu putem face decât să ne asociem la opinia marelui arheolog V.G. Childe, care spune că termenul "Indo-European" este nefecit și lipsit de bază științifică.

1. Itinerarul parcurs de Arieni, din Europa spre India, a fost reconstituit pe baza a numeroase toponimice (cu surprinzătoare analogii românești) de către N. Miulescu, în cartea sa *Dak-sa*, Editura Nagard, Roma 1975.

GETO-DACII ȘI TEMEIURILE SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI

de Vasile Vetîșanu

Motivațiile de structură ale spiritualității românești au cunoscut o dezvoltare specifică, în concurență continuă cu cerințele vieții istorice, care și-a pus amprenta asupra rosturilor ei multimilenare. Nu e vorba de a reconstitui procesul de mai sus, atât de complex și de semnificativ în desfășurarea lui, ci de a sesiza deocamdată componentele și permanențele fundamentale ale acestei spiritualități, într-o dăinuire și continuitate de milenii a poporului românesc. Din acest punct de vedere, se impune o renovare în metodologia de lucru și în mijloacele cu care s-a operat în înțelegerea și interpretarea celor mai îndepărtate momente din creația materială și spirituală a neamului românesc, în scopul definirii culturii și civilizației acestuia, în funcție de o serie de factori de sine stătători. Unora li se pare riscant să încerci o asemenea analiză de conținut, cu atât mai mult cu cât aceștia au fost obișnuiți ori mulțumiți cu o istorie fragmentară, de provizorat, în care dominau evenimentele ei de suprafață, și nu adâncurile.

Teoretic vorbind, explorarea originilor unei spiritualități cere o cucerire și o îndrăzneală creatoare, menită să conducă spre funcțiile generatoare ale unui neam. Se mai adaugă la acestea nevoia unei identități de suflet, cu o putere de a intra în fenomen, înțelegând că ambele semnifică o înaintare spre noi înșine, spre conștiința de sine, care nu e ceva aleatoriu, dacă acceptăm că în existența umană ea are forța unui destin.

Așadar, va trebui să descifrăm rosturile spiritualității românești urmărind-o acolo unde ea își are obârșiile, adică în marele curent de viață care e neamul Tracilor, asupra căruia s-a răsfrânt mai mult o lumină discontinuă, menită să ne abată de la fața lăuntrică a ființei noastre. S-a trecut uneori cu prea multă ușurință peste faptul că istoria spirituală a unui popor se moștenește întocmai ca și sufletul părinților, că ea răzbate de sub "bolțile conștiinței", din substratul primordial și din geneze, care în gestațiunea lor continuă au zămislit temeiurile diriguitoare ale unui neam, ca cel al Geto-Dacilor, "cei mai dreپți și mai viteji dintre Traci", după mărturiile lui Herodot.

Geto-Dacii au constituit elementul principal și factorul etnogenetic fundamental în dezvoltarea omogenă a spiritualității românești. Prin numărul său mare și prin aria sa de răspândire, neamul Geto-Dacilor a covârșit și a influențat în mod direct procesul de afirmare și consolidare a

istoriei și culturii românești, și chiar europeană în devenirea lor continuă. Gânditorii de seamă ai antichității au fost cei dintâi care aduc mărturii în această direcție, și ei nu pot fi bănuți ori suspectați de porniri subiective. Același Herodot, “părintele istoriei”, afirma, în a doua jumătate a secolului al V-lea î.e.n., că “Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor”, ceea ce înseamnă că erau cunoscuți și apreciați. Completând afirmațiile lui Herodot, o serie de autori ca Platon, Aristotel, Strabon, Porphiriu și alții, au îmbogățit cunoștințele despre spiritualitatea geto-dacă și despre rolul ei în cultura europeană și universală.

Dacă în ceea ce privește datele și afirmațiile istoricilor există diversitatea părerilor și opiniilor, în schimb rezultatele bazate pe cercetările arheologice și antropologice de până azi au pus temeiurile sigure ale fenomenului spiritual românesc, de proveniență dacică. Astfel că, principalele preocupări ale populației din spațiul carpato-dunărean-pontic sunt legate de vânătoare, de pescuit și de cules, caracteristice paleoliticului. La acestea se adaugă obiectele materiale prelucrate din piatră sau din os, păstrate până astăzi în creațiile spirituale românești, cum ar fi colindul, ca cea mai veche relictă etnografică. Stabilind reperele istorice și arheologice ale străvechii civilizații românești, cunoscutul antropolog francez, E. Pittard scria: “Carpații închid resturi umane din paleolitic, iar descoperirile antropologice ulterioare arată că aici există o rasă formată, Daci și Geți, pe care Românii îi consideră ca fiind strămoșii lor”. La concluzii similare au ajuns și alți cercetători străini. Indesebi, ceramica din neolitic atestă un grad de cultură și civilizație în nord-vestul Transilvaniei, privind cultura Criș, cu trăsături specifice locale, alături de cele existente la Vinca-Turdaș, Ciurmești, Vădastra, Hamangia și Precucuteni. Cultivarea pământului și creșterea animalelor sunt preocupările fundamentale ale Geto-Dacilor, de unde rezultă și o cultură materială și spirituală specifică, până la eposul baladesc. În această idee stăruia iluminatul Pârvan, care descoperea trecutul nostru pe o extindere de peste două mii de ani, în monumentală sa lucrare *Getica* (1926). El vorbea de populația satelor geto-dace, de o societate rurală, cu alese preocupări, căroa le corespunde o “civilizație a lemnului”, de o măiestrie de neîntrecut. Ea s-a păstrat până în zilele noastre în șanțurile luminoase ale stâlpului de lemn de la pearta maramureșană sau de la cea din Gorj, tot așa cum *gânditorul* de la Hamangia a căpătat contururi desăvârșite în creația lui Brâncuși.

În linia tradițională a spiritualității românești, motivațiile lumii geto-dace s-au păstrat mai ales în marele tezaur al culturii tradiționale nescrise, respectiv în “cultura poporană”, cum o numea Hasdeu. Este demn de relevat faptul că această creație are un caracter colectiv, în sensul că ea nu aparține doar unor indivizi înzestrați, ci unui întreg popor. Așa se explică faptul că până în zilele noastre a fost posibilă conservarea elementului etnic în așezările sătești ale Românilor, în ciuda tuturor vicisitudinilor care s-au abătut, nu odată, asupra lor. Rezistența a fost lăuntrică, interioară. Ea “boicota istoria” (după o formulă a lui Blaga) străină de ritmul lăuntric al ființei noastre. Acesta e înțeleșul suprem al moștenirii geto-dace,

perpetuată într-un mod existențial de a fi și de a gândi despre om și lume, în tot ceea ce reprezintă fenomenul românesc în acțiune.

Temeiurile spiritualității românești s-au ținut în orizonturile vieții geto-dace, concepută ca o unitate generatoare de puteri sufletești, unde aveau prioritate o serie de idei-forță, cum ar fi: *cultul pământului și al cerului; cultul omului*, prin eternizarea faptei omenești, rezultată din ideea “nemuririi sufletului”, cu profunde viziuni filosofice: *spiritul dreptății și al omeniei; eroismul suprem față de țară*, în fine, *o înțelepciune adâncă* în fața vieții, îngemănată cu tot ce e frumos și nepieritor în universul acestei lumi trecătoare.

Dragostea de pământ a Geto-Dacilor, cultul pământului și al naturii erau atât de puternice încât inele lor și bucuria față de profetul și omul Zamolxe aveau loc pe înălțimile munților, acolo unde cerul părea că se contopește cu pământul. “Daci montibus inhaerent” (Dacii stăteau agățați de munți), spune Florus. Oameni de munte, Geto-Dacii se apropiau astfel mai mult de cunoașterea directă a universului, urmărind țesătura fenomenelor naturii, vegetația și creșterea plantelor, mersul stelelor pe cer și, în dependență de ele, a lucrurilor pe pământ. Nu-i de mirare că astfel de situații au stat în atenția diferiților cronicari ai timpului. În secolul al VI-lea e.n., Iordanes scria despre Geto-Daci că în “intervalele dintre războaie abia aveau puțin răgaz să se îndeletnicească cu doctrine filosofice. Putem vedea, continua același autor, pe unul cercetând poziția cerului, pe altul însușirile ierburilor și ale fructelor, pe acesta studiind creșterea și scăderea lunii, pe celălalt eclipsele cerului”. Mai recent, descoperirile de la micul și marele sanctuar al cetății dacice Sarmisegetuza, atestă preocupările Geto-Dacilor pentru cunoașterea timpului, fiind considerați între cei care au elaborat cele mai exacte calendare ale antichității. Dar oare n-au rămas veacuri de-a rândul acele mărturii empirice ale omului din popor pentru cunoașterea fenomenelor naturii, după cele mai diferite poziții ale astrelor, după evoluția unor plante sau dispariția lor, etc.? Există o etnobotanică populară cu un întreg florilegiu de gânduri legate de fiecare plantă, rânduindu-se într-o armonie a cosmosului, nu oricum, ci după o lege și un “obicei al pământului”. Descântecul, pe care l-a păstrat și l-a cultivat de la Geto-Daci “creația poporană”, ca și bordeiul de pământ, nu sunt niște apariții minore în spiritualitatea autohtonă, ci mărturii ale aceleiași continuități într-o nouă înșine, cum ar spune același Hasdeu.

Ideea “nemuririi sufletului” are o profundă semnificație filosofică, și nu e numai de nuanță spiritualistă. Ea trebuie înțeleasă în legătură nemijlocită cu felul de viață al Geto-Dacilor și cu învățăturile lui Zamolxe, adică convertită în ideea eternizării ființei umane și îndeosebi a faptelor acesteia, singurele care rămân nemuritoare pentru ceilalți. Bunătatea sufletească, bunacuviință, cum spune Românul până în zilele noastre sunt mărturii ale aceleiași idei fecunde în spațiul vieții morale. În același timp, ideea “nemuririi sufletului” se deosebește radical de concepția filosofiei pitagoreice a reîncarnării sufletului după moarte. Originalitatea ei constă în aceea că înțelege continuitatea ființei prin acțiunea săvârșită de aceasta ca o

mărturie a dăinuirii ei în timp. În ultima ei ipostază, ideea “nemuririi sufletului” omenesc consolidează cultul omului, puterea lui de afirmare, după o normă a vieții de aici, de care Geto-Dacii n-au fost niciodată străini. O anume îndoială, ca o reacție față de necuprins, străbate în creația poporană, transfigurare a aceleiași idei: “Dragă-mi lumea ce o văd/ În cealaltă nu mă-ncred”, fapt prin care omul vrea și trebuie să dovedească aici, între ai săi, calitățile sale sufletești, nu într-o lume a imposibilului, necuprinsă de el. Faptele omenești, bune, rămân.

Spiritul dreptății și al omeniei era prezent în viața Geto-Dacilor, fiind asociate dragostei nemărginite de țară, eroismului ce tutela fiecare acțiune săvârșită, pentru a ajunge la o adâncă înțelepciune față de toate ale lumii de aici. S-a insistat mai puțin asupra acestor aspecte, deși ele domină în mărturiile și documentele rămase, datorate comentatorilor. Eroismul Geto-Dacilor, ca locuitori ai satelor și stăpâni pe glie, apare legat de pământul lor, pe care-l apără, fără să râvnească nimic în afară. Lecția pe care Dromichaites, regele Geto-Dacilor o dă lui Lysimachos, regele macedonean pornit spre cucerire de alte pământuri este pilduitoare. Ea dovedea, așa cum arată Pârvan, trănicia unui mod de a fi și de a gândi, propriu “poporului geto-dac, care nu cerea decât să fie lăsat în pace”. Pe bună dreptate, sublinia același autor, că de la marele lor profet, Zamolxe, până la Dromichaites, Oroles sau Scorilo, “fie mai ales sub Boerebista, iubirea conștientă și chibzuită de patrie, alături de vitejia tenace și solidar disciplinată din războaiele lui Decebal cu Romanii, ridică acest popor al Geto-Dacilor mai presus de toți ceilalți barbari, fie ei Thraci din sud, Germani din nord ori Celți din vest”. Chiar mai târziu, când se va realiza sinteza daco-romană, Traian, învingătorul, avea să recunoască vitejia în războaie a Geto-Dacilor, care preferă, întocmai ca eroul lor Decebal, moartea, decât jugul și asuprirea.

S-a vorbit, uneori, de un “appetitus mortis” la Geto-Daci, ca un sentiment înrădăcinat în felul lor de viață, ceea ce desigur nu corespunde realității istorice. Geto-Dacii n-au făcut niciodată elogiul morții și n-au avut cultul neființei, ca sentiment negativ al vieții, dar, e adevărat, nu i-a speriat moartea și mureau bucuroși pentru o cauză dreaptă, convinși că acesta e rostul vieții adevărate. Motivul acesta s-a păstrat în spiritualitatea românească asociat cu dragostea de natură, așa cum îl întâlnim în balada “Miorița”.

Viitoarele cercetări asupra fenomenului dac, în perspectiva aniversării a 2050 de ani de la înființarea primului stat dac centralizat sub Boerebista și asupra sintezei daco-romane în cultura și civilizația românească vor putea porni de la izvoarele bogate ale antichității, îmbogățite, ulterior, cu lucrări de referință directă la aceste probleme. Va fi nevoie însă de o cercetare mai îndelungată a continuității spiritualității geto-dace, a marilor ei simboluri și motive în cultura românească. Sursa cea mai autorizată ni se pare a fi creația poporană, mitologia, cultura populară tradițională, așa cum acestea s-au păstrat până în zilele noastre.

□

WILHELM VON HUMBOLDT ȘI LIMBA TRACĂ

Notă bibliografică

de Prof. Dr. Dimitrie Copceag

Numele lui Wilhelm von Humboldt (1767-1835) e bine cunoscut atât lingviștilor, cât și filosofilor. Considerat, pe bună dreptate, "întemeietor" (1) al lingvisticii generale și al filosofiei limbajului (2), inițiator al studiilor de tipologie lingvistică, pionier al cercetării limbilor exotice, filosof, literat și lingvist, prestigiul său științific este, fără nici o exagerare, enorm. (Semnificativ în această privință e faptul că chiar astăzi, la aproape un secol și jumătate de la dispariția lui, există curente lingvistice - printre ele și mult comentata "gramatică transformațională" a lui N. Chomsky - care caută să-și găsească justificări teoretice în doctrina humboldtiana (3). De aceea am considerat că n-ar fi lipsit de interes să semnez confrăților specialiști în tracologie - subsemnatul, deși lingvist, nu sunt tracolog - un amănunt care e posibil să le fi scăpat din vedere, și anume, existența în opera lui Humboldt a câtorva pasaje referitoare la limba tracă. Evident, numi propun să aduc prin aceasta o contribuție de fond la cercetările tracologice. În cel mai bun caz - dacă bănuiala mea e întemeiată și, într-adevăr, tracologii nu cunosc pasajele pe care le am în vedere - rândurile de față ar putea constitui o modestă contribuție bibliografică. Ceeace mă face să presupun că aceste pasaje le-ar fi rămas necunoscute este convingerea, paradoxală, că Wilhelm von Humboldt e un autor "mult citat, dar puțin citit". Dovadă, răspândirea în lingvistica din zilele noastre a unor idei care i se atribuie în mod greșit, ceea ce nu se poate explica decât printr-o cunoaștere aproximativă, din surse indirecte, a operei sale (4).

Referințele la limba tracă despre care am pomenit mai sus se găsesc în cartea lui Humboldt *Untersuchungen über die Urbewohner Spaniens vermittelt der vaskischen Sprache*, Berlin, 1821, dedicată substratului lingvistic al Peninsulei Iberice. (Citez în continuare după versiunea spaniolă (5), pe care am avut-o la îndemână). În capitolul 33, intitulat "Nume basce în Tracia" (pp. 137-139) se semnalează unele afinități între toponimia tracă și cea iberică. (Sunt menționate, în acest sens, următoarele nume de locuri din Tracia: *Selymbria, Poltyobria, Mesembria* sau *Mesambria, Brea, Briantica, Iliga, Arsia.*). Discuția se reia în capitolul 42, pp. 162-164, unde se emite ipoteza unei străvechi rădăcini comune, **bri* sau **bro* "pământ, țară, așezare omenească, oraș", continuată într-o serie de nume de locuri trace, dar totodată în unele formații lexicale (toponimice sau apelative) din limbile celtice, din limbile germanice și - ceea ce e mai interesant - din limba bască. La pagina 163 e citat Goropius Becanus (nume latinesc al lui J. Gorp, medic și umanist flamand din secolul 16), care afirmă că Iberii și Tracii ar fi vorbit aceeași limbă. Humboldt nu aderă la acest punct de vedere, dar nici nu-l respinge în mod categoric. (Demnă de reținut e forma circumspectă în care se exprimă: "nu este necesar să considerăm împreună cu Goropius Becanus, *Hispanica*, p. 24, că Iberii și Tracii vorbeau aceeași limbă (pentru a explica afinitățile menționate)", ceea ce nu reprezintă o negare propriu zisă a afirmației lui Gorp, ci numai o dovadă de prudență științifică, ușor explicabilă dacă ne gândim la puținătatea materialului de

care dispunem).

Ce valoare au etimologiile lui Humboldt, nu știu, căci, repet, tracologia nu e specialitatea mea. Știu însă că tot ce a spus el în materie de teorie generală a limbii rămâne până azi în picioare și că intuiția lui lingvistică era excepțională, așa încât, în principiu, ar fi greu de presupus că ar stabili legături etimologice cu totul lipsite de temei. Nici în ce privește afirmația lui Gorp nu mă pot pronunța. În orice caz, mi se pare că faptul nu trebuie trecut prea ușor cu vederea. Se știe că în reflecțiile despre limbă ale gândi-

torilor din perioada Umanismului și a Renașterii aserțiunile fanteziste se împletesc adesea cu unele cunoștințe uimitor de exacte pentru vremea aceea. De aici nevoia de a supune fiecare caz în parte unui examen cât mai minuțios, spre a face convenita distincție dintre fantezie și adevăr (6). Pe ce anume se întemeiază Gorp (căci pe ceva se va fi întemeind!) când vorbește despre identitatea lingvistică ibero-tracă? Cât de serioase sunt sursele lui de informație? Iată încă o eventuală direcție de cercetare care ar putea interesa pe tracologi.

NOTE

1. Reproduc termenul utilizat de Iorgu Iordan, *Lingvistica romanică. Evoluție, curente, metode*, București, 1962, p.111 (în capitolul consacrat lui W.v.Humboldt, pp.111-116); pentru mai multe amănunte, se poate consulta, printre altele, lucrarea lui J.Gaudefroy Demombynes, *oeuvre linguistique de Humboldt*, Paris, 1931.
2. Ca disciplină științifică propriu-zisă. Altminteri, preocupări filosofice în legătură cu limbajul omenesc au existat, după cum se știe, din cele mai vechi timpuri.
3. Uneori cu succes, alteori cu mai puțin succes. Dar și în acest din urmă caz, grăitoare rămâne tendința de a invoca autoritatea marelui savant german.
4. Stare de lucruri pusă în evidență, cu argumente convingătoare, de către Eugenio Coseriu, *Sulla tipologia linguistica di Wilhelm von Humboldt. Contributo alla critica della tradizione linguistica*, "Lingua e Stile", anno VIII, n.2, agosto 1973, pp. 235-266.
5. W. von Humboldt, *Primitives Pobladores de España y Lengua Vasca*, versión de Francisco Echebarría, prólogo de Arnald Steiger, Madrid, 1959.
6. A se vedea, în acest sens, o serie de lucrări recente ale lui E. Coseriu, care pot servi drept model de analiză științifică: *Las etimologías de Giambullari*, în *Homenaje a Antonio Tovar*. Madrid, 1972, pp. 95-103; *Zur Sprachtheorie von Juan Luis Vives*, în *Festschrift zum 65. Geburtstag Walter Mönch*, Heidelberg, s. a., pp.235-255; *Andrés de Poza y las lenguas de Europa*, în *Studia Hispanica in Honorem R. Lapesa*, III, Madrid /1975/, pp. 199-217; *Die rumänische Sprache beim Hieronymus Megiser 1603*, "Studii și Cercetări Lingvistice" /Mélanges Rosetti/, Nr. 5, Anul XXVI, /București/, 1975, pp. 473-480, precum și altele de același gen.

RESUME

*Fondateur de la linguistique générale, Humboldt s'est occupé sporadiquement de la langue thrace, dans son livre Untersuchungen über die Urbewohner Spaniens vermittelt der vaskischen Sprache (1821). Il signale certaines affinités entre des toponymes thraces et ibériques, il propose la racine *bri ou *bri signifiant "pays, terre, ville". Humboldt mentionne l'opinion selon laquelle les Ibères et les Thraces auraient parlé la même langue.*

Actele primului simpozion de tracologie

Contribuții
lingvistice și etnografice

Relațiile greco-trace în epoca preistorică

Cicerone Poghirc

(continuare)

Pentru originea tracă a unor astfel de cuvinte pledează corespondențe ca: rom. *scai* "Dipsacus fullonum": gr. *skólymos* "anghinare", *skaliás* "rodul anghinarei" etc., *skólops* "băț ascuțit"; alb. *hele* "lance", care sunt desigur înrudite cu tr. *skálme* "sabie" (Fotius) (20). Și mai convingătoare sunt concordanțele exclusiv balcanice ca gr. *táphos*: ("pelasgic") *tymbos*: arm. *danban*: rom. *dâmb* (derivate din i.-e. **dhǵbh-*, considerat pe nedrept de J. Pokorny, IEW, p. 248 "nur griechisch und armenisch").

În acest context este foarte interesantă constatarea făcută de Francisca Băltăceanu că cele 25 corespondențe daco-armene cuprind invariabil și greaca, iar uneori chiar albaneza (vezi "Studii de tracologie", p.55-96, în special p. 87).

În ceea ce privește împrumuturile trace preistorice în greacă, până în prezent au fost descoperite doar câteva. Urmează să fie cercetată mai

îndeaproape lista lungă de cuvinte grecești cu s- inițial prevocalic, precum și “pelasgisme” din greacă (căci, după părerea specialiștilor, fonetica celor două limbi era aproape identică (vezi L. Gindin, în “Studia Balcanica”, V, 1971, pp. 237-242). Folosind așadar atât atestările antice de apelative și nume proprii trace, cât și resturile din substratul limbilor balcanice moderne, ca în cazurile citate mai sus se vor obține fără îndoială rezultate noi, care vor micșora astfel numărul cuvintelor grecești rămase până în prezent fără etimologie.

În domeniul mitologiei și al religiei, fondul comun indoeuropean este și mai restrâns: divinitatea uraniană a “zeului-tată” *Zeus Nephelegereta* al Grecilor și corespondenții săi *Gebeleizis* la Geți (în realitate *Nebeleizis*, zeul cerului înnorat, cum îl definește Herodot IV, 94 și *Zbelsourdos* la Tracii din sud, cu al său mare-preot ale cărui rol și autoritate au variat în funcție de popor și de epocă. În rest, mai mult deosebiri decât asemănări.

Grecii au creat foarte timpuriu un bogat panteon antropomorfic, cu un șef suprem de același tip cu regele micenian în raport cu sfatul său de *basilei*. În jurul lor evolua o lume întregă de zei și semizeii (ceea ce l-a făcut pe un personaj din *Satiricon* să exclame că pe pământ sunt mai mulți zei decât oameni), fiecare cu templele și legendele sale și cu nenumăratele ipostaze în reprezentările plastice.

La Tracii din nord - Daco-Moesienii, la care religia și-a păstrat mai mult timp forma originală - constatăm, dimpotrivă, caracterul henoteist al religiei, credința în nemurire, lipsa totală de reprezentări plastice ale divinității supreme, divinizarea marilor preoți inițiatori în mistere, precum și anumite practice șamanice, fapte străine de religia primitivă a Grecilor (vezi M. Eliade, *De Zamolxis à Gengis-Khan*, Paris, 1970 și studiul nostru *Contribuții la o mitologie traco-indică*, în “Studii de tracologie”, pp. 5-17).

Cu toate diferențele inițiale de structură între cele două popoare, puternice influențe reciproce se vor produce încă din epoca preistorică și de-a lungul întregii lor istorii.

Direcția acestei influențe pare să fi fost, la început, dinspre Tracia spre Grecia: anumite divinități grecești de mare importanță (Asklepios, Dionysos, Sabazios, Semele, Sirenele, Silen etc.), o serie de mistere și rituri orgiastice sunt evident de origine tracă, chiar dacă ulterior au fost elenizate. În ciuda consensului aproape general în ceea ce privește originea lor, cercetătorii nu s-au putut încă pune de acord în privința delimitării a ceea ce este autentic trac de ceea ce au adăugat Grecii la imaginile și obiceiurile inițiale, pe care Tracii înșiși le-au reluat câteodată sub această formă nouă. În absența unor date mai bogate asupra mitologiei trace studiul credințelor populare ale națiunilor ce trăiesc la nord de Balcani, studiu mult timp neglijat, ar face să progreseze mult certitudinile noastre în această direcție. Vezi în acest sens mai multe comunicări prezentate la congresele de tracologie de la Sofia (1972) și București (1976).

În epoca istorică, pe măsura încadrării Tracilor în “Commonwealth-ul ” greco-roman, direcția acestei influențe se schimbă. Tracii din sud asimilează majoritatea riturilor grecești și chiar orientale adoptate de aceș-

tia. În plus, scriitorii greci și romani se străduiesc totdeauna să identifice propriile lor divinități în mitologia tracă (vezi asupra acestei probleme I. Venedikov, în "Acta antiqua Philippopolitana", 1963; I. Berciu, C. Petolescu, *Les cultes orientaux dans la Dacie méridionale*. Leiden, 1976; N. Gostar, în "Anuarul Institutului de istorie și arheologie", Iași, II, 1965, p. 234-254). Dimpotrivă, Dacia, care au rămas mai izolați până la cucerirea romană, au păstrat mai mult timp vechile lor culturi. Și asta este explicația diferențelor dintre religia Tracilor propriu-zisă și cea a Dacilor. Ar fi o gravă eroare să se extindă trăsăturile religiilor celor dintâi (cu marele lor număr de divinități) la religia Dacilor, bazându-ne pe argumentul originii lor comune, după cum ar fi greșit să se atribuie religiei trace toate divinitățile din epoca cuceririi romane.

Mai vechi încă par să fie relațiile traco-grecești în domeniul folclorului, apropiat de acela al mitologiei. În ciuda relațiilor evidente dintre cele mai vechi producții populare ale Grecilor - poemele homerice - cu lumea tracă, pe de o parte, și a asemănărilor dintre anumite teme homerice și cele ale folclorului balcanic modern pe de altă parte, a fost aproape cu totul neglijată această categorie de argumente, interesante pentru studiul problemei noastre.

Toți cei care studiază originile literaturii grecești constată cu uimire că acest popor, care posedă o civilizație și o literatură atât de strălucite, care a dat chiar de la începuturile sale pe cel mai mare poet al tuturor timpurilor, atribuie originile poeziei Tracilor, considerându-i pe Musaios, Orfeu, Lynos, Thamyris, drept cei mai vechi poeți și ca un fel de adevărate modele pentru Homer.

După cum a demonstrat M. Durante (*La preistoria della tradizione poetica greca, I*, Roma, 1971, p. 157-161), influența tracă asupra originilor poeziei grecești este neîndoielnică, ceea ce nu reduce cu nimic frumusețea și originalitatea poemelor homerice.

Afirmarea priorității poezilor traci asupra lui Homer constituie pentru noi dovada vechimii preistorice a relațiilor folclorice în lumea balcanică antică, care ca și astăzi, cu toată diversitatea ei lingvistică, constituia o adevărată comunitate spirituală, în sânul căreia temele și motivele circulau liber.

Cu ocazia celui de al III-lea Congres internațional de studii balcanice de la București, am semnalat o întreagă serie de teme și motive homerice ce apar în folclorul românesc și balcanic modern.

În *Iliada*: tema calului fermecat care prezice moartea stăpânului său, furtul turmelor ca motiv de război, lupta eroului cu un fluviu, resemnarea sa în fața morții etc.

În *Odiseea*: întoarcerea soțului la a doua nuntă a soției sale; recunoașterea cu ajutorul unor obiecte sau al unor semne pe corp; pedepsirea vinovaților cu arcul; întâlnirea eroului cu tatăl său în viață etc.

Inrudirea acestor teme generale e demonstrată de anumite detalii, care certifică nu numai relațiile tipologice ci și genetice: numele trac al calului lui Ahile (*Balios*, cf. arom. *bal'u* "cal cu o pată albă pe frunte", gr.

phalios - vezi prima semnalare a faptului la V. Bogrea, în "Dacoromania" II, p. 519 și III, p. 808-810), proveniența cailor (darul tatălui eroului), numărul membrilor marii familii gentilice (cinczeci de băieți) etc., mergând până la epitetele tradiționale identice. Poemele homerice și folclorul balcanic contribuie la reconstruirea imaginii unei lumi dispărute, aceea a preistoriei și a proto-istoriei greco-trace și nu trebuie să ne mire dacă uneori datele folclorului românesc, de exemplu, sunt mai arhaice decât cele ale poemelor homerice: via *Mosneagului* (= Laerte) ca simbol al generației (semnificație pierdută la Homer), nașterea târzie și miraculoasă a eroului (fapt foarte important în baladele balcanice, dar aproape lipsit de importanță în *Odiseea*).

Comparația tipologică, realizată cu atâta strălucire pe plan balcanic de către M. Parry, A.B. Lord și alții, abia începe să-și arate roadele în domeniul genético-istoric și - întrucât influența livrescă a poemelor homerice asupra folclorului balcanic trebuie exclusă - rezultă că interrelațiile istorice ale popoarelor în cauză constituie adevărata explicație. Această comparație condusă cu toată prudența științifică necesară până în cele mai mici detalii va contribui la reconstruirea, într-un mod mai bogat și mai verosimil, a imaginii acestei lumi, cunoscută până acum numai grație arheologiei și lingvisticii.

Sintetizând cele câteva date semnalate mai sus, putem formula, cu toată prudența și mai mult ca ipoteze de lucru pentru cercetări ulterioare, următoarele concluzii:

I. Dacă în lumina teoriilor asupra circulației isoglozelor, formulate de neolingvistica italiană, trebuie să admitem că Grecii "în fieri" au rămas un timp la nordul Mării Negre, căci numai astfel se pot explica surprinzătoarele corespondențe dintre limba lor și celelalte idiomuri indo-iraniane, în schimb cele câteva concordanțe dintre greacă și idiomurile trace nu presupun o atare vecinătate în epoca comunității indo-europene.

II. Concordanțele fonetice greco-daco-moesiene, mult mai importante decât cele greco-trace, pot fi explicate de asemenea prin poziția intermediară a limbii grecești (pe când vorbitorii ei se aflau, în preistorie, pe cursul mijlociu al Dunării) între indo-iraniană și daco-moesiană. În primul caz, e mai probabil că drumul Grecilor a străbătut mai degrabă Carpații nordici, coborînd prin câmpia ungară și Dalmația în Grecia de nord-vest; acest itinerar este mai verosimil decât cel care îi face să meargă direct prin Bugeac, Scythia Minor și Tracia, deja ocupată în acea vreme de către Traco-Pelasgi.

III. Această ședere pe malurile Dunării corespunde în termenii cronologiei relative cu vocalizarea sonantelor nazale și cu modificarea specifică pentru greacă și dacă a labio-velarelor, dar este anterioară satemizării, căci în acea epocă limba greacă urmează soarta dialectelor indo-europene occidentale, păstrându-și caracterul *centum*, în timp ce daco-moesiana intră, nu fără a întâmpina rezistență (dovedită de anumite vestigii *centum* în această limbă, cum am arătat în "Revue des études sud-est européennes", II, 1976), în ambianța orientală traco-iraniană.

□

IV. Din acest moment încep relațiile directe traco-grecești, înlesnite la început de prezența Pelasgilor, relații care aveau să devină din ce în ce mai strânse în cursul istoriei. Ele vor îmbogăți patrimoniul spiritual și cultural al celor două popoare, dar nu se va mai ajunge la isoglose fonetice și gramaticale ca în epoca comunității indo-europene.

V. Cât despre Tracii de la nord, reluarea contactelor lor directe cu Grecii se va produce începând cu colonizarea milesiană (sec. VII î.e.n.), aproape exclusiv pe litoralul getic, în timp ce Dacia propriu-zisă și Moesia Superior vor veni în contact cu civilizația greco-romană mai degrabă după intrarea lor în sfera Imperiului; vezi în acest sens numărul atât de redus de inscripții grecești în Dacia (30) în comparație cu cele 1.200 găsite în Scythia Minor, ceea ce corespunde cu numărul foarte mic de cuvinte grecești în limba română (12).

LA SOCIETE D'ETUDES THRACOLOGIQUES DE SALONIQUE

Le 28 février 1978, par la décision No. 622/1978 du Tribunal de première instance de Salonique a été approuvé le statut de la SOCIETE D'ETUDES THRACOLOGIQUES.

Le 24 septembre 1978 a été convoquée la première réunion générale de la Société à Salonique (bureaux provisoires, Tsimiski 78), au cours de laquelle a été voté à l'unanimité le premier conseil d'administration de l'Association, comprenant les membres suivants:

Président: ANTOINE B. KAPSIS

Vice-président: EMMANUEL G. PROTOPSALTIS

Secrétaire-Général: THEMISTOCLES J. ASTHENIDIS

Trésorier: ALEXANDRE A. KARIPIS

Censeur: FOTIOS K. PETSAS

Conseillers: J.E.KARAGIANNOPOULOS

GEORGES J. THEOCHARIDIS

ANDRE K. BAVRITSAS

CHRISTOS S. VOULGARIS

SUS INIMA, ROMÂNI!

Aurel D. Câmpeanu

*Pe-ntinsul acestui pământ
în care strămoșii ne sînt
rămași de milenii în noi,
în pace și-n vremi de război,
păzim libertatea și demni și stăpâni -
Sus inima, Români!*

*Aici, în eroic trecut,
cutremure mari au trecut;
oricâte furtuni ne-au brăzdat
pământul rămas-a curat,
din limpezi izvoare durarăm fântâni -
Sus inima, Români!*

*Când norii aleargă turbați,
stejarii sînt treji în Carpați;
frunzarele-ncep a doini
că Vodă Mihai n-adormi,
ci umblă, viteazul, cu arma în mâini -
Sus inima, Români!*

*O singură patrie știm,
In ea ne-am născut și trăim!
Și când ne mutăm dintre vii,
rămânem statornici prin fii,
în sânge, în grai și în miezul din pâini -
Sus inima, Români!*

SEMAINES PHILIPPOLITAINES DE L'HISTOIRE ET DE LA CULTURE THRACE

(Plovdiv 4-19 octombrie 1978)

Succesul înregistrat de primele două 'săptămâni philippolitane' i-a determinat pe organizatori să convoace și cea de a treia sesiune științifică în frumosul oraș de pe malurile Mariței. După cum se știe, această așezare urbană se ridică pe ruinele unei fortărețe care datează din vremea Tracilor antici. Filip al II-lea al Macedoniei a cucerit-o în anul 342 a.C., iar după câteva decenii Tracii recuceresc orașul - care fusese numit *Philippopolis* (orașul lui Filip) și îi traduc numele în limba tracă: *Pulpudeva*. Iată un toponimic trac asupra interpretării căruia nu există nici un dubiu!

După patru zile de excursii în regiune, s-au desfășurat lucrările unui Seminar internațional cu tema generală:

Europa de sud-est și Asia Mică în antichitate: probleme de etnogenază și social-economice.

Prima ședință plenară a fost deschisă la 9 octombrie, cu comunicarea prof. Al. Fol 'Stadiul actual al studiilor de tracologie privind primul mileniu a.C.' A urmat comunicarea lui Vl. Popov 'Probleme ale dezvoltării social-economice ale Traciei în primul mileniu a. C.'

În după amiaza aceleiași zile prof. G. Gheorghiev a prezentat stadiul cercetărilor privind relațiile dintre Tracia și Anatolia în preistorie.

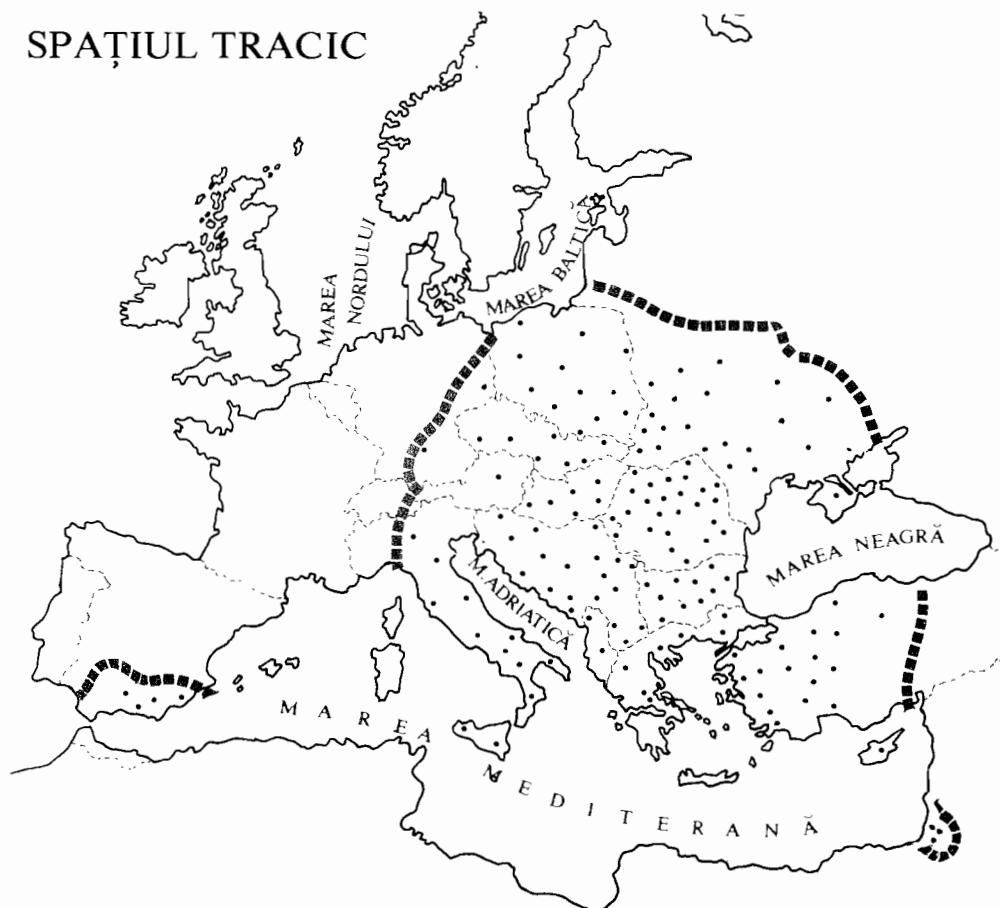
În ziua următoare acad. Vl. Gheorghiev a vorbit despre etnogeneza popoarelor Asiei Mici de nord-vest, după care profesorii K. Vlahov și I. Duridanov au ținut comunicări de natură lingvistică (despre nume proprii trace).

În după amiaza zilei de 10 octombrie prof. V. Velkov a prezentat dezvoltarea socio-economică a Traciei și a Tracilor în sec. I-VI.

La 11 octombrie s-a ținut un simpozion tratând o temă de preistorie, și anume *Eneoliticul și epoca de bronz în Europa de sud-est și în Asia Mică*. Lucrările acestui simpozion au continuat și în zilele de 12 și 13 octombrie.

Cu ocazia acestei importante manifestări științifice, participanții au primit volumul *PULPUDEVA, Semaines philippolitaines de l'histoire et de la culture thrace*, care conține textul comunicărilor prezentate la Plovdiv în octombrie 1976, cu prilejul celei de a doua manifestări bulgare consacrate studiului tracologiei și preistoriei.

SPAȚIUL TRACIC

Tracii sunt neamul cel mai numeros și mai răspândit din lume,
după cel al Indienilor (Herodot)

sumar

<i>I.C. Drăgan: Arienii în India</i>	1
<i>Vasile Vetișanu: Geto-Dacii și temeiurile spiritualității românești</i>	3
<i>Dimitrie Copceag: Wilhelm von Humboldt și limba tracă</i>	7
<i>Cicerone Poghirc: Relațiile greco-trace în epoca preistorică (II)</i>	9
<i>Aurel D. Câmpeanu: Sus inima, Români!</i>	14
<i>Semaines Philippopolitaines de l'histoire et de la culture thrace</i>	15

NOI TRACII

Anul IV Nr. 50, Noiembrie 1978
Redacția: Via Larga 11, Milano

Direttore responsabile: Sabino d'Acunto
Direz. Foro Traiano 1/A Roma - Reg. Trib. Roma n. 17282 del 31.5.78
Rivista mensile - Spedizione in abbonamento postale gruppo terzo (70%)
Centro Stampa Butangas Via Larga 11 Milano